

קדושת ארץ ישראל, גבולותיה והיציאה ממנה לחו"ל

איסור היציאה מא"י לחו"ל והיתרה בשעת הצורך

תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף צא עמוד א

ת"ר: אין יוצאין מארץ לחו"ל - אא"כ עמדו סאתים בסלע. א"ר שמעון: אימתי? בזמן שאינו מוצא ליקח, אבל בזמן שמוצא ליקח, אפי' עמדה סאה בסלע - לא יצא. וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר: אלימלך, מחלון וכליון, גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו? מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ, שנאמר: +רות א'+ ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי. מאי הזאת נעמי? א"ר יצחק, אמרו: חזיתם, נעמי שיצאת מארץ לחו"ל מה עלתה לה?

רשב"ם מסכת בבא בתרא דף צא עמוד א

אין יוצאין כו' - שמפקיע עצמו מן המצות.

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף יג עמוד ב- יד א

משנה/. ואלו מגלחין במועד: הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין, והמנודה שהתירו לו חכמים, וכן מי שנשאל לחכם והותר, והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו. ואלו מכבסין במועד: הבא ממדינת הים ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין. ומנודה שהתירו לו חכמים, וכן מי שנשאל לחכם והותר. מטפחות הידים, ומטפחות הספרים, ומטפחות הספג, הזבין והזבות והנדות והיולדות, וכל העולין מטומאה לטהרה - הרי אלו מותרין. ושאר כל אדם אסורין... ממדינת הים. מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא, רבי יהודה אומר: הבא ממדינת הים - לא יגלח, מפני שיצא שלא ברשות. אמר רבא: לשוט - דברי הכל אסור, למזונות - דברי הכל מותר, לא נחלקו אלא להרויחא. מר מדמי ליה כלשוט, ומר מדמי ליה כלמזונות. מיתיבי, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה כשיצא ברשות, ודברי חכמים כשיצא ברשות. מאי שלא ברשות? אילמא לשוט - והאמרת דברי הכל אסור. ואלא למזונות - והאמרת דברי הכל מותר! אלא פשיטא - להרויחא, אימא סיפא: נראין דברי חכמים כשיצא ברשות. מאי ברשות? אילמא למזונות - הא אמרת דברי הכל מותר, ואלא להרויחא - והא אמרת נראין דברי רבי יהודה בהא! - הכי קאמר: נראין דברי רבי יהודה לרבנן כשיצא ברשות, ומאי ניהו - לשוט, שאפילו חכמים לא נחלקו עליו אלא להרויחא, אבל לשוט - מודו ליה. ונראין דברי רבנן לרבי יהודה כשיצא ברשות, ומאי ניהו - למזונות, שאפילו רבי יהודה לא נחלק עליהם אלא להרויחא, אבל למזונות - מודה להו.

בית יוסף אורח חיים סימן תקלא אות ד"ה ואלו מגלחין

ומ"ש רבינו וכגון שהלך להרויח מזונותיו או להתעשר וכו'. שם (יד.) והבא ממדינת הים מתניתין דלא כרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא ברשות אמר רבא לשוט דברי הכל אסור לגלח למזונות דברי הכל מותר כי פליגי להרויח רבי יהודה מדמי ליה לשוט רבנן מדמו ליה למזונות. ופירש רש"י לשוט. אם יצא שלא לצורך אלא כדי לשוט בעולם ולראותו וחזר במועד: דברי הכל אסור לגלח. במועד: למזונות. שיצא לחזר אחר מזונות שאין לו מזונות וחזר במועד דברי הכל מותר לגלח במועד לפי שיצא באונס: להרויח. שיש לו נכסים הרבה ויוצא כדי להרויח יותר. וקיימא לן כרבנן: ומ"ש רבינו והראב"ד (ס' האשכול ח"ב עמ' 150) פירש אפילו לטייל דאמרינן לא יגלח דוקא מארץ ישראל לחוצה לארץ וכו'. שם כתב הרא"ש בשמו דפולגתא דרבי יהודה ורבנן איירי ביוצא לחוצה לארץ והכי מוכח בירושלמי (שם) ומסתבר כהאי פירושא דלא קרי רבי יהודה שלא ברשות היוצא להרויח שכן הוא דרך כל התגרים ועוד דגרסינן בגמרא (שם) אלא למזונות הא אמרת דברי הכל מותר והיאך סליק אדעתיה דרבי יהודה קרי למזונות שלא ברשות אבל לפי הירושלמי ניחא דאף למזונות לצאת חוצה לארץ סלקא דעתך דחשיב רבי יהודה שלא ברשות עכ"ל: ומשמע לרבינו דכיון דלא איירו רבי יהודה ורבנן אלא ביוצא לחוצה לארץ אם כן הכל בחוצה לארץ או הכל בארץ בכל גווי מותר ואפילו יוצא לשוט דאין לפרש שאין חילוק בין מארץ ישראל לחוצה לארץ להכל בארץ או הכל בחוצה לארץ אלא ביוצא להרויח אבל ביוצא לשוט אפילו הכל בארץ או הכל בחוצה לארץ אסור דאם כן איכפל הראב"ד והרא"ש לאשמועינן מילתא דלא כהלכתא דהא ליכא בהאי מילתא נפקותא אלא לרבי יהודה דאסר בהרויחא דאילו לרבנן אין חילוק בין מארץ ישראל לחוצה לארץ להכל בארץ ישראל או הכל בחוצה לארץ דאי להרויחא אפילו מארץ ישראל לחוצה לארץ שרי ואי לשוט אפילו הכל בארץ ישראל או הכל בחוצה לארץ אסור הילכך על כרחך צריך לומר דאין לאשמועינן דלא אסרי רבנן לשוט אלא מארץ ישראל לחוצה לארץ אבל הכל בארץ או הכל בחוצה לארץ אפילו לשוט שרי וכ"כ נמוקי יוסף (ז. סוד"ה גמ') בפירוש בשם הראב"ד דכל שהכל בארץ או הכל בחוצה לארץ אפילו לשוט כיון דברשות יצא מותר לגלח לדברי הכל:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקלא

ואלו מגלחין במועד; מי שיצא מבית השביה ולא היה לו פנאי לגלח קודם המועד, ומי שיצא מבית האסורים ואפילו היה חבוש ביד ישראל שהיו מניחין לו לגלח, וכן המנודה שהתירו לו ברגל, וכן ה' מי שנדר שלא לגלח ונשאל על נדרו ברגל, וכן הבא ממדינת הים בחול המועד, או שבא בערב הרגל ולא היה שהות ביום לגלח, והוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לטייל.

שער הציון סימן תקלא ס"ק יב

השולחן ערוך תפס בזה כדעת הראב"ד והסכים עמנו הרא"ש והנמוקי יוסף, והגר"א הקשה דמהירושלמי שהביאו מוכח לכאורה להפך, דמיירי אף ביצא מארץ ישראל לארץ ישראל או מחוץ לארץ לחוץ לארץ, והיינו דכיון שהיה יציאתו שלא לצורך כלל לא התירו לו, וכן נראה מדעת רש"י והרבנו חננאל, עיין שם, וכן נראה להדיא מסתימת הרי"ף והרמב"ם, אכן ברי"ף גאות מצאתי שכתב גם כן כהראב"ד, וכן כתב באשכול ובשיטת ריב"ב, ועל כן המיקל יש לו על מי לסמוך:

מגן אברהם סימן תקלא ס"ק ז

לטייל - אבל יצא להרויח או לראות פני חבריו שרי דמקרי מצוה עססי' רמ"ח:

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יג עמוד א

הולכין ליריד של עובדי כוכבים, ולוקחין מהם בהמה עבדים ושפחות, בתים ושדות וכרמים, וכותב ומעלה בערכאות שלהן, מפני שהוא כמציל מידם; ואם היה כהן - מטמא בחוצה לארץ לדון ולערער עמהם; וכשם שמתמא בחוצה לארץ, כך מטמא בבית הקברות. בבית הקברות סלקא דעתך? טומאה דאורייתא היא! אלא בית הפרס דרבנן. ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה, א"ר יהודה: אימתי? בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל בזמן שמוצא ללמוד - אינו מטמא; רבי יוסי אומר: אפילו בזמן שמוצא ללמוד - יטמא, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל, א"ר יוסי: מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן ללמוד תורה;

תוספות מסכת עבודה זרה דף יג עמוד א

ללמוד תורה ולישא אשה - פירוש ודעתו לחזור לא"י דאילו אין דעתו לחזור אמר בכתובות פ"ב (דף קיא.) אחיו של זה נשא (אשה) [עבודת כוכבים] ומת ברוך המקום שהרגו וזה ירד אחריו לחוצה לארץ ודוקא בהנך מצות שהן חשובות ללמוד תורה שגדול תלמוד תורה שמביא לידו מעשה ואשה נמי דכתיב (ישעיה מה) לא תהו בראה אבל לשאר מצות לא והכי משמע פ"ד דמגילה (דף כז.) אבל בשאלות דרב אחא מפורש הנך דקילי וכ"ש לשאר מצות שהם חשובות.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ה

אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה, אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטין בשני דינרין, במה דברים אמורים כשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר, אבל אם הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס, יצא לכל מקום שימצא בו ריוח, ואף על פי שמותר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שעב סעיף א

אף על פי שהכהן אסור ליכנס לבית הפרס, (פירוש: שדה שנאבד בה קבר, ושנחרש בה קבר, ושיעורה מאה אמה) או לארץ העמים, אם היה צריך לילך שם לישא אשה או ללמוד תורה, ואין לו דרך אחרת, יכול לעבור דרך שם, אפילו אם מוצא ללמוד במקום אחר. וכן אבל העובר דרך שם, יכול לילך אחריו לנחמו. וכן מטמא בטומאה של דבריהם, לדון עם עובדי כוכבים ולערער עמהם, מפני שהוא כמציל מידם, וכן כל כיוצא בזה.

קדושה ראשונה, קדושה שניה ודין כיבוש יחיד תלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד א- לב עמוד ב

מתני'. עיר שגגותיה חומתה, ושאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון - אינה כבתי ערי חומה. ואלו הן בתי ערי חומה: שלש חצרות של שני בתים מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כגון קצרה הישנה של ציפורי, וחקרה של גוש חלב, ויודפת הישנה, וגמלא, וגדוד, וחדיד, ואונה, וירושלים, וכן כיוצא בהן...

גמ'. תניא, ר' ישמעאל בר' יוסי: למה מנו חכמים את אלו? שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשו, אבל ראשונות בטלו משבטלה קדושת הארץ. קסבר: קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא. ורמינהי, א"ר ישמעאל בר' יוסי: וכי אלו בלבד היו? והלא כבר נאמר: +דברים ג'+ ששים עיר כל חבל ארגוב כל אלה ערים בצורות! אלא למה מנו חכמים את אלו? שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשו; קידשו? הא אמרינן דלא צריך לקדשינהו! אלא מנאום; ולא אלו בלבד, אלא כל שתעלה לך מסורת בידך מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון - כל מצות הללו נוהגות בה, מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא! איבעית אימא: תרי תנאי ואליבא דר' ישמעאל. ואיבעית אימא: חד מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה; דתניא, ר"א בר יוסי אומר: אשר לוא חומה - אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. מאי טעמא דמ"ד: קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא? דכתיב: +נחמיה ח'+ ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד, אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא? אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה; ואומר: +דברים ו'+ והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, מקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך בחידוש כל דברים הללו, אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו. ואידך? דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה, ואגין זכותא עליהו כי סוכה. והיינו דקא קפיד קרא עילויה דיהושע, דבכל זכותא כתיב יהושע והכא כתיב +נחמיה ח'+ ישוע, בשלמא משה לא בעא רחמי, דלא הוה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל, אמאי לא ליבעי רחמי. והא כתיב: אשר ירשו אבותיך וירשתה! הכי קאמר: כיון דירשו אבותיך ירשת את.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף פב עמוד ב

דתניא בסדר עולם: +דברים ו'+ אשר ירשו אבותיך וירשתה - ירושה ראשונה ושניה יש להן, ושלישית אין להן

רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא, לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים אע"פ ששמומין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל, וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף כ עמוד ב- כא עמוד א

מתני'. אין משכירין להם בתים בארץ ישראל ואין צריך לומר שדות, ובסוריא משכירין להם בתים אבל לא שדות, ובחו"ל מוכרין להם בתים ומשכירין שדות, דברי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: בארץ ישראל משכירין להם בתים אבל לא שדות, ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות, ובחוץ לארץ מוכרין אלו ואלו. אף במקום שאמרו להשכיר, לא לבית דירה אמרו, מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים, שנאמר: +דברים ו/ז'+ לא תביא תועבה אל ביתך. ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ, מפני שהוא נקרא על שמו...

גמ'. בסוריא משכירין בתים כו'. מאי שנא מכירה דלא? משום מכירה דארץ ישראל, אי הכי, משכירות נמי נגזור! היא גופה גזרה, ואנן ניקום ונגזור גזרה לגזרה? והא שכירות שדה דבסוריא, דגזרה לגזרה היא, וקא גזרינן! התם לאו גזרה הוא, קסבר: כיבוש יחיד שמיה כיבוש, שדה דאית ביה תרתי - גזרו ביה רבנן, בתים דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן... ובסוריא מוכרין וכו'. מ"ט? קסבר: כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש, ושדה דאית בה תרתי - גזרו בה רבנן, בתים דלית בהו תרתי - לא גזרו בהו רבנן.

רש"י מסכת גיטין דף ח עמוד ב

כיבוש יחיד - דדוד שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה אבל דוד לא כבש אלא לצורכו.

תוספות מסכת גיטין דף ח עמוד א

כיבוש יחיד - פי' בקונט' שלא היו לשם כל ישראל ביחד כמו בכיבוש יהושע וכבשוה לצורך כולם אבל דוד לא כבש אלא לצורכו אבל בספרי מפרש טעם אחר בסוף פרשת והיה עקב דמשמע לפי שלא היתה עדיין כל א"י כבושה כדאמר התם סמוך לפלטורא שלך לא הורשת פירוש יבוא שיהיה סמוך לירושלים ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובה אבל אחר שכל א"י כבושה דריש התם מדכתיב (דברים יא) כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם וגו' שכל מה שהיו כובשים מחו"ל היה קדוש ואפילו יחיד.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה ו

כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין, הרי זה כבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר, והוא שכבשו אחר כבוש כל ארץ ישראל האמורה בתורה.

רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ב

ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל וזהו הנקרא כיבוש רבים, אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא א"י כדי שינהגו בו כל המצות, ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל א"י לשבטים אע"פ שלא נכבשה כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט וכבוש חלקו.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ה

מותר לחזור לארץ מצרים לסחורה ולפרקמטיא, ולכבוש ארצות אחרות, ואין אסור אלא להשתקע שם, ואין לוקין על לאו זה, שבעת הכניסה מותר הוא, ואם יחשב לישב ולהשתקע שם אין בו מעשה, ויראה לי שאם כבש ארץ מצרים מלך ישראל על פי בית דין, שהיא מותרת, ולא הזהירה אלא לשוב לה יחידים, או לשכון בה והיא ביד עכו"ם מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות, שנאמר כמעשה ארץ מצרים.

שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן קמה

הנה בתחילה כתב הרמב"ם, שמותר לחזור לא"מ לסחורה ולפרקמטיא, ולכבוש ארצות אחרות, ואח"כ כ': ויראה לי שאם כבש א"מ מלך ישראל ע"פ ב"ד שהיא מותרת, ולא הזהירה (תורה) אלא לשוב לה יחידים, או לשכון בה והיא ביד עכו"ם, מפני שמעשיהן מקולקלין יותר מכל הארצות... אבל כיון שכבשה מלך ישראל ע"פ ב"ד, בדין כיבוש רבים, אחר שכבש את א"י, שהיא מתקדשת בקדושת הארץ, ה"ה יוצאת מטומאתה, וסגולת הקדושה של הארץ ומצות הישיבה בה אז מגינה ומצילה מן החטא. ובדאי משום כך התנה: מלך ישראל ע"פ ב"ד, מפני שהם התנאים הנדרשים לקדש את הארץ. ובה' תרומות פ"א ה"ב כ' רבינו, שקדושת א"י היא כשכבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל, ושם לא הוצרך ב"ד, וטעמו ברור משום ששם כולל הוא ג"כ את האופנים, שארץ - ישראל המושבעת לאבותינו היא מתקדשת בהם, והמלחמה וכיבוש את ארץ - ישראל נקראת מלחמת מצוה, כמפורש בדברי רבינו כאן בפרקין ה"א, שמלחמת שבעה עממין היא מלחמת מצוה, ומלחמת מצוה א"צ עליה רשות ב"ד, כמב' בדבריו בה"ב, ע"כ לא הזכיר שם ב"ד, אלא רוב ישראל, משום דבעינן שיהי' כיבוש רבים. אבל כאן שמדבר באמ"צ, שהיא להרחיב את גבולי הארץ, ה"ז מלחמת רשות, והדין הוא שאין מוציאין למלחמת הרשות כ"א ע"פ ב"ד של שבעים ואחד, ע"כ א"א לכבוש א"מ כ"א ע"פ ב"ד של שבעים ואחד

קדושת ארץ ישראל לענייני מצוות התלויות בארץ ולענייני מצוות ישוב א"י

תלמוד בבלי מסכת חולין דף ו עמוד ב

העיד רבי יהושע בן זורו בן חמיו של רבי מאיר לפני רבי על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן, והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו. חברו עליו אחיו ובית אביו, אמרו לו: מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור, אתה תנהוג בו היתר?

תוספות מסכת חולין דף ו עמוד ב

והתיר רבי את בית שאן כולה על ידו - משמע דאין מעשר נוהג בחוצה לארץ וכן משמע בע"ז בפ' רבי ישמעאל (דף נח:): דקאמר ריש לקיש איקלע [לכצרה] חזינהו דאכלי פירי דלא עשרו אסר להו אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל אדמקטורך עלך זיל הדר [לכצרה] לאו היינו בצר [לכצרה] בחוצה לארץ היא ואינה חייבת במעשר ותימה דבפרק עד כמה (בכורות כז.) מוכח כולה שמעתתא דתרומה נוהגת בחוצה לארץ ואין לומר כדפי'

הכא בקונטרס דדוקא תרומת דגן תירוש ויצהר דהוי בארץ דאורייתא בחוצה לארץ הוי מדרבנן אבל בשאר פירות לא דהא בפ"ק דביצה (דף יב:) גבי אושפזכניה דרבה בר בר חנה הוה ליה איסורייתא דחרדלא משמע הסוגיא דחייב במעשר ובריש כיצד מברכין (ברכות לו.) רבי אליעזר אומר צלף מתעשר האביונות והקפריסין רבי עקיבא אומר אין מתעשרין אלא האביונות בלבד ואמר רב יהודה צלף ערלה בחוצה לארץ זורק את האביונות ואוכל את הקפריסין ופריך ולימא הלכה כרבי עקיבא ומשני ה"א אפילו בארץ קא משמע לן בחוצה לארץ ולימא כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוצה לארץ אי אמר הכי ה"א הני מילי מעשר ירק וצלף דבארץ גופה דרבנן אבל ערלה דבארץ דאורייתא לא משמע בהדיא דמעשר ירק וצלף נוהג בחוצה לארץ ואומר ר"ת דהכא ובפרק רבי ישמעאל (ע"ז דף נח:) איירי בדמאי דאינו נוהג בחוצה לארץ

רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ה

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבוא, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו בארץ קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא, והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית, ורבינו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות. +/השגת הראב"ד/ ורבינו הקדוש התיר בית שאן וכו'. א"א לא התיר רבי אלא מעשר ירק ופירות האילן שהן מדרבנן אף בא"י. +

כסף משנה הלכות תרומות פרק א הלכה ה

וכתב הראב"ד א"א לא התיר רבי וכו'. כן פירש"י וטעמו מדאמרין שעל ידי שאכל רבי מאיר עלה ירק התיר רבי את בית שאן משמע דלא התיר אלא לענין ירק ודכוותה וכן נראה מדברי התוס' אבל רבינו לא משמע ליה הכי משום דמפשטא דלישנא דהתיר רבי את בית שאן ולא מפליג משמע שהכל התיר

ספר כפתור ופרח פרק י

הרי שקדושת הארץ ומעלתה היא משעת נתינתה אל האבות הקדושים לא משעת הכבוש לחוד. וכן כתוב (בראשית מ, טו) מארץ העברים, וכן (שם מח, כא) והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם, ושם עברים אינו על שם עבר הנהר שהוא פרת, אלא על שם בן שם, וכמאמר רבי אברהם בן עזרא (שמות כא, ב). עוד כתב (בראשית כג, יט) וזכרון פרשת מערת המכפלה שקנה אברהם ע"ה להודיע מעלת ארץ ישראל על כל הארצות לחיים ולמתים. וגבי ויקן את חלקת השדה כתב (שם לג, יט), והזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לארץ ישראל, ומי שיש לו חלק בה חשוב הוא כחלק העולם הבא... העולה בידנו מכל זה שכל מקום שנמצא לרבותינו ז"ל אומרים וקוראים חוצה לארץ לאי זה חלק שיהיה מן הארץ בתוך גבולי אלה מסעי, שרצונם לומר חוצה לארץ של כבוש שני, לא שיהיה דעתם בחוצה לארץ גמור חלילה כעמון ומואב וסוריא בבל ומצרים וכיוצא בהם. וכן כשגזרו טומאה על ארץ העמים לא גזרו אלא אלו ודומיהם לא על ארץ ישראל, אם לא שיהיה מדורם ששהו ארבעים יום. ואם כן כל מה שבתוך גבולי ארץ ישראל הנזכרים באלה מסעי, הכל לכל הפחות קדוש בקדושת ארץ ישראל לכל התועלות המבוקשים ממנה. ולענין חיוב חקיה יש הפרש וכמו שהתבאר.

תוספות מסכת גיטין דף ב עמוד א

ואשקלון כדרום - הקשה ר"ת דאשקלון מארץ ישראל היא דכתיב ביהושע (יג) זאת הארץ הנשאת וגו' האשדודי והאשקלוני וכתיב הפילה לישראל לנחלה כאשר צויתך ואחר כך לכדוה כדכתיב בשופטים וילכוד יהודה את עזה ואת אשקלון ואת גבולה ואר"ת דעולי בבל לא כבשוה כדאמר בפ"ק דחולין (דף ז.) גבי בית שאן הרבה כרכים כבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל ולכך אין תלמידי חכמים מצויין שם ואין בתי דינין קבועין שם... ועכו אע"ג דכבשוהו עולי בבל כדאמר בסוף כתובות (דף קיב.) רבי אבא הוה מנשק כיפי דעכו ובפרק מי שאחזו (לקמן דף עו:) פריך למימרא דעכו לאו מארץ ישראל הוה הא כי הווי מפטרי רבנן מהדדי בעכו הווי מפטרי מהדדי לפי שאסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ אמר ר"ת דלא קשה מידי דעכו היתה חציה בארץ וחציה בחו"ל וי"ל דנהי דחשיב כחוצה לארץ לגבי עיקר ישוב ארץ ישראל לגבי חוצה לארץ מיהא חשיב כארץ ישראל.

קדושת חלקי א"י שאינם כלולים בכיבוש עולי בבל בימינו

הלכות ארץ ישראל המיוחסת להטור חיוב חלה סעיף י'

ולפי דעתי לא בעיא קדוש מקום מכל מה שכבשו עולי מצרים ואפילו היום אם תהי' עיר אחת בא"י מיוחדת לדירת ישראל והשדות מיוחדות לישראל ולא יהי' עליהן אימת גוי שיוכל לגרשם ממנה זו היא קדושתה וחייב במעשר דאורייתא עכ"ל.

קרית ספר (על הרמב"ם) הלכות תרומות פרק א

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש כיון שגלו בטלה קדושתן דקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד וכיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדשוה לשעתה ולעתיד דכתיב והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה ירושה ראשונה ושניה יש להם שבטלה ירושה ראשונה מדנקראת שניה ירושה כדכתיב וירשתה אבל ירושה שלישית אין להם שהרי השניה לא פסקה כיון דלא כתיב לשון ירושה אחריתי בקרא משמע דירושה ועומדת היא אלא שלענין תרומות ומעשרות סבירא ליה לרב ז"ל דלא מיחייבי בזמן הזה דאורייתא כדכתב בסוף פרק ונראה דבעינן מלך או נביא ורוב ישראל אפילו לכיבוש ארץ ישראל היינו בכיבוש ראשון אבל כיבוש שני כיון שכבר קדשה ארץ ישראל אף על פי שבטלה כשגלו לא הוצרכו רוב ישראל אלא עזרא וסיעתו קדשוה.

שו"ת ישועות מלכו חלק יורה דעה סימן סז

ולענין הלכה כבר כתב בס' כפתור ופרח שמצוה לדור גם בכיבוש עולי מצרים וכן בעבר הירדן, ואין ספק להרהר אחר דבריו, א"כ בזמנא"ז ג"כ מצוה אם מזדמן לאדם לקנות מצוה לקנות... ומצינו למדין שאותן מקומות שנכבשו בימי יהושע והבאין אחריו נחשב עדיין במקצת דברים כא"י כמוש"כ, אעפ"י שלא כיבוש עולי בבל ואינם מטמאין משום ארץ עממין וכן עזה ועקרון ואשקלון, אבל צידון וצוער לא נכבשה לגמרי בימי בית ראשון וגם מימי שלמה לא הי' שיעבוד גמור לעבדות רק למס לכן מטמא משום ארץ עממים... רק שאין לזוז מדברי הכפתור ופרח שגם המקומות שכיבוש עולי מצרים מצוה גם בזמן הזה לדור בהם ואינו מטמא משום ארץ עממים:

נספח: גבולות הארץ

גבולות ההבטחה

בראשית טו,

ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית, לאמר: לזרעך נתתי את הארץ הזאת, מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת.

נהר פרת

מזוהה עם המוכר לנו כיום כנהר פרת י"א שמדובר בדרך המערבית של נהר פרת זוהי הדעה המקובלת וי"א שכל נהר פרת עד חיבורו למפרץ הפרסי הינו א"י המובטחת מה שמרחיב את גבולות הארץ בצורה ניכרת

נהר מצרים

עיי' לקמן גבולות עולי מצרים

גבולות פרשת מסעי - קדושת עולי מצרים

גבול צפוני וגבול ימי

במדבר לד, ז-ח

וזה יהיה לכם גבול צפון: מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר. מהר ההר תתאו לבוא חמת

תרגום יונתן בן עוזיאל במדבר לד, ז

מן ימא רבא תכוונון לכוון לטוורוס אומנוס

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ח עמוד א

איזהו ארץ ואיזהו חוצה לארץ? כל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים - ארץ ישראל, מטורי אמנון ולחוץ - חוצה לארץ, הנסין שבים, רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים, מן החוט ולפנים - א"י, מן החוט ולחוץ - חו"ל; רבי יהודה אומר: כל שכנגד ארץ ישראל הרי הוא כא"י, שנאמר: +במדבר לד+ וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה יהיה לכם גבול ים, והנסין שבצדדין, רואין אותן כאילו חוט מתוח

עליהן מקפלוריא ועד ים אוקיינוס ומנחל מצרים ועד ים אוקיינוס, מן החוט ולפנים - א"י, מן החוט ולחוץ - חו"ל. ורבנן האי גבול מאי עבדי ליה? מיבעי ליה לנסיין. ורבי יהודה? נסין לא צריכי קרא.

כפתור ופרח פרק יא

דע כי מן ההר המפורסם הסמוך לעכו, והוא הר הכרמל, ואל הצפון, יימצאו קצת ראשים בים יבואו, והם בשטח הארץ, כמו צור וצידון ובירות... וסמוך לו ראס אל בסיט, וסמוך לו הר גבוה מאד מאד, ושמו בלשון ערבי ג'בל אלאקרע, כלומר הר החלק, וזה ההר הוא יחידי ונכנס חרטומו בים... והוא מקיף כמו יום או יומיים... ואומר אני כי זה ההר הוא ההר המבוקש, כי שאר הראשונים אינם הרים..."

שו"ת הרמב"ם סימן קכז

וצריך לידע כי אמנה המוזכרת בשיר השירים היא הנקראת במשנה אמנס, והיא הנקראת בברייתא סמנוס, והיא הר בניאס

במדבר לד, י-יב

והתאויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן שפמה. וירד הגבל משפם הרבלה מקדם לעין וירד הגבל ומחה על כתף ים כנרת קדמה. וירד הגבול הירדנה והיו תוצאתיו ים המלח.

תחומין / כרך יד / הרב יגאל אריאל / הגולן ועבר הירדן

הגבול מקיף וירד ממזרח אל כתף ים כנרת ואל הירדן. כתף זו היא השלוחה הדרומית של הגולן היורדת אל הירמוך ומשם אל הירדן.

גבול דרום מערב ודרום מזרח

במדבר פרק לד

והיה לכם פאת נגב ממדבר צן על ידי אדום והיה לכם גבול נגב מקצה ים המלח קדמה: ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקריים ועבר צנה והיה והיו תוצאתיו מנגב לקדש ברנע ויצא חצר אדר ועבר עצמנה: ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאתיו הימה:

שו"ת הרדב"ז ח"ה, סי' ב' אלפים רו

הרב מזרחי חשב כי נחל מצרים הוא הנילוס... ואין לתפוס עליו, לפי שהוא ז"ל צייר מה שלא ראה. וכבר ראיתי שאחד מגדולי הדור שהיה במצרים (העיר אלקאהרא נקראת גם כן 'מצרים') ואומר שהיה דר בא"י, כיון דמצרים מצד נילוס לצד א"י; ובשעת פטירתו ציווה להעלות עצמותיו לירושלים, כנראה שחזר בו. ובלי ספק שהוא טעות מפורסם, שהרי... אם הוא גבול א"י, איך אסור לשכון שם...? ועוד, שאין קורא הכתוב לנילוס "נחל מצרים" אלא "יאור", או "פישון". אלא האמת הברור, הוא הנקרא היום ואד אל עריש

שו"ת רדב"ז חלק ד סימן ל

(אלף קה) שאלה מעזה ילמדנו רבינו אם בני עזה חייבין להפריש תרומות ומעשרות מפני שיש קצת אנשים שיש להם קרקעות. הכלל אם היא מכלל א"י לענין זה או לא:

תשובה נראה ודאי דחייבין למ"ד א"י חייבת בתרומות ומעשרות אפ"ל בזמן הזה מן התורה עזה נמי חייב מן התורה ולמ"ד בביאת כלכם אמר רחמנא ותרומות ומעשרות לא מחייבי בא"י בזמן הזה אלא מדרבנן עזה נמי חייבת מדרבנן דודאי עולי מצרים כבשוה. דהא אמרינן בגיטין רואין כל שאלו חוט מתוח מטורי [אמנון] עד נחל מצרים שהוא הנקרא היום ואדיאל פריש וכל מה שבתוך החוט הוא א"י אפילו הנסין שבים.

שו"ת מהרי"ט חלק א סימן מז בעניין עזה

ומעתה אין בדבר ספק דכיון דאינה נחשבת ארץ ישראל לענין המצות הנוהגת בה הרי היא כח"ל גמור' לכל הדברי' שהרי אוריה טמא... מכל מקום לענין כפית עליה שאינה אלא בשביל המצות התלויות בה לא אמרי' אלא ארץ ישראל המקודש' ומחויבת במצו' כמו שאמרו לענין המוכר עבדו.

שו"ת ישועות מלכו חלק יורה דעה סימן סז

ונראה גם לדעת המוהרי"ט ז"ל דדוקא לכופ את אשתו שתסע ממדינתו לעזה וכיוצא בזה מכיבוש עולי מצרים זה כיון שאינו מחויב במצות יותר מסורי' אין כופין אותה שתצא בלא כתובה, אבל מ"מ מודה הוא דמצוה איכא עיי"ש,

תחומין / כרך ב / הרב יעקב אריאל / חבל ימית וחוף עזה - לחיוב המצוות התלויות בארץ

הגבול המסתבר ביותר, שהוא גם הממוצע בין הדעות השונות, הוא הקו האלכסוני מאשקלון דרום-מערבה עד נחל מצרים, באזור אבו-עגילה בערך. עפ"י גבול זה נמצאים חבל ימית וחוף עזה באזור שהתקדש בקדושה ראשונה ולא התקדש בקדושה שניה

שו"ת ציץ אליעזר חלק ג סימן כג

דין אילת. אליבא דכל השיטות הנ"ל נשאר לנו עוד מקום דיון מיוחד על אילת איך צריכים לנהוג שם ב' ימים או יום א', כי הרי אילת היא כבר אפילו לא מכיבוש עולי מצרים והיא רק מגבול העתיד, כי מארץ אדום היא ככתוב בדברים (ב' ח') ונעבור מאת אחינו בני עשו היושבים בשעיר מדרך הערבה מאילת ומעציון גבר וגו'... אלא שיש לדון בזה מצד אחר שינהגו שמה רק יום אחד אליבא דהריטב"א ודעימיה הנ"ל שהוקבע על כל א"י לנהוג רק יום א', דהנה מצינו בכמה מקומות בנ"ך שאילת נכבשה על ידי מלכי יהודה וישבו שם ישראל, והם במלכים א' (ט' - כ"ו) שכתוב ואני עשה המלך שלמה בעציון גבר אשר את אלות על שפת ים סוף בארץ אדום... לפי כל זה צריך להיות לאילת דין ארץ ישראל, כי הרי כבשה ע"י מלך מדעת רוב ישראל... ועיין בפרשת דרכים מהמל"מ בדרך הקדש דרוש ששי שכותב דארצות קיני וקניזי וקדמוני מכיון שנכרתה עליהם ברית לאברהם אף אם יכבשו אותם תחילה קודם שיכבשו שאר א"י פשיטא דאין בזה עון דפלטין של מלך הוא ודינם כא"י לכל דבר ע"ש,

שו"ת מנחת שלמה תנינא (ב - ג) סימן מו

כתב הדר"ג שבא לידי הכרה וידיעה "שגבולי עולי מצרים בדרום הגיעו אמנם עד עקבה שבארץ אדום", והנה אף שלצערי אין לי שום ידיעה במחקרי קדש של גבולות אה"ק, עכ"ל הרי מפורש כתב הרמב"ם בפ"א מתרומות ה"ז שרק מאשקלון שלצד דרום מתחיל התחום של כבוש עולי מצרים ואשקלון עצמה נחשבת כבר מחוץ לגבולות עולי מצרים, וא"כ איך יתכן שהגבולות מגיעים עד עקבה, והן אמנם שכמעט ברור הדבר שדברי הרמב"ם בהלכה זו משובשים למאד (וכמו"ש התבונה"א עמוד נ"א שפלאים הם בעיניו, ובמק"א [מעדני ארץ שם אות ב - ג] כתבתי שגם לפי הגהתו עדיין אין הדברים מחוורים), וגם דברי הרמב"ם שבפ"ה מהל' קדוש החדש הי"א מעידים שהוא סובר דאשקלון לא הוי בכלל כבוש עולי מצרים ודינה כסוריא, ואע"ג דסוריא לצפון ואשקלון לדרום, מ"מ השם של "סוריא" כולל את כל מה שנכבש בזמן בית ראשון כדון כבוש יחיד, ובכוונה הזכיר שם רבינו שמות ערים שהם משני צידי הארץ ואין צריכים כלל לומר כמו"ש כתר"ה והחזו"א בשביעית סי' ג' דתרי אשקלון הוי חד לצפון וחד לדרום, (עיין רדב"ז פ"א מתרומות ה"ט), ויותר מסתבר לומר כהסוברים דמאשקלון מתחיל רק הגבול של כבוש עולי בבל ולא של עולי מצרים, מ"מ דבר זה מיהו ברור שלצד דרום אין להרחיק את הגבול ליותר מנחל מצרים, שהוא וואדי אל עריש, וא"כ איך פשוט ליה למר דגם עקבה הוי בכלל כבוש עולי מצרים,

כבוש עולי בבל קדושה שניה קידושה לשעתה ולעתיד לבא

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף ב עמוד א

המביא גט ממדינת הים, צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, רבן גמליאל אומר: אף המביא מן הרקם ומן החגר, ר' אליעזר אומר: אפילו מכפר לודים ללוד, וחכ"א: אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אלא המביא ממדינת הים והמוליד. והמביא ממדינה למדינה ומן המעשר ומן השביעית, צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם, רשב"ג אומר: אפילו מהגמוניא להגמוניא. ר' יהודה אומר: מרקם למזרח, ורקם - כמזרח, מאשקלון לדרום, ואשקלון - כדרום, מעכו לצפון, ועכו - כצפון; ר"מ אומר: עכו - כארץ ישראל לגיטין. המביא גט בארץ ישראל, אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם; ואם יש עליו עוררים - יתקיים בחותמיו.

רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ז

אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים, מרקם שהוא במזרח א"י עד הים הגדול, מאשקלון שהיא לדרום א"י עד עכו שהיא בצפון, היה מהלך מעכו לכזיב כל הארץ שעל ימינו שהוא מזרח הדרך הרי היא בחזקת ח"ל וטמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן השביעית, עד שידוע לך שאותו המקום מא"י, וכל הארץ שעל שמאלו שהוא מערב הדרך, הרי היא בחזקת א"י וטהורה משום ארץ העמים וחייבת במעשר ובשביעית, עד שידוע לך שאותו מקום ח"ל, וכל ששופע ויורד מטורי אמנום ולפנים א"י, מטורי אמנום ולחוץ ח"ל, והנסים שבים רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אמנום ועד נחל מצרים, מן החוט ולפנים א"י, מן החוט ולחוץ ח"ל, וזו היא צורתה.

תחומין / כרך ב / הרב יעקב אריאל / חבל ימית וחוף עזה - לחיוב המצוות התלויות בארץ

וע"כ צ"ל שמה שכתב הרמב"ם (שם ה"ז): "איזוהי ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים? מרקם שהוא במזרח א"י עד הים הגדול, מאשקלון שהיא לדרום א"י עד עכו שהיא בצפון". אין כונתו לומר שאלו גבולות עולי מצרים, שהרי אלו גבולות עולי בבל, וכמו שמוכח מכל המקומות הנ"ל, אלא רצונו לומר שאלו גבולות עולי מצרים ללא כל ספק, כי כל מה שבגבול עו"ב הוא בהכרח גם בגבול עו"מ, וכדברי הגמ' בחגיגה (ג, א), הרבה כרכים כבשום עו"מ ילא כבשום עו"ב. ורצונו לומר אפוא שעכו ואשקלון הם גם בגבול עו"מ ולא רק בגבול עו"מ בלבד, ומעכו צפונה ומאשקלון דרומה יש מקומות שלא התקדשו בקדושה שניה, כגון הרצועה מעכו לכזיב.

תחומין / כרך ב / הרב יעקב אריאל / חבל ימית וחוף עזה - לחיוב המצוות התלויות בארץ

אלא שלפי"ז לא ידוע לנו היכן הגבול הדרומי של עו"ב. והמשנה מונה את כל הגבולות בכל יתר הרוחות, ורק רוח דרומית לא הוגבלה לפי הנ"ל, והדבר אינו מסתבר. והנראה לישב, שביתר הרוחות היה צריך לפרט את הגבול בגלל חידוש שנתחדש בו, שאינו הגבול של עו"מ, שהוא ידוע לנו מקדמת דנא, אלא בגבול חדש של עו"ב. אך בדרום חופף הגבול של עו"ב ברובו (חוץ מפינתו הדרום-מערבית, מאשקלון ואילך) את גבולם של

עו"מ ולכן לא היה צריך לפרטו, כי הוא ידוע לכל. כשם שלא מנתה המשנה את גבול המערב, מרוב פשיטותו, שהוא הים הגדול, כך לא מנתה המשנה את גבול דרום.